

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-526-6-80>

**THE STATE OF RESEARCH ON THE PROBLEMS OF USING
CONTRACTUAL AND COERCIVE MEANS IN RESOLVING
LEGAL CONFLICTS IN MODERN LEGAL SCIENCE**

**СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ВИКОРИСТАННЯ
ДОГОВІРНИХ І ПРИМУСОВИХ ЗАСОБІВ У ВИРІШЕННІ
ПРАВОВИХ КОНФЛІКТІВ У СУЧАСНІЙ ЮРИДИЧНІЙ НАУЦІ**

Cherpovytsky M. Yu.

*Postgraduate student of the Department
of History and Theory
of State and Law,
Zaporizhzhia National University,
Zaporizhzhia, Ukraine*

Черповицький М. Ю.

*аспірант кафедри історії і теорії
держави та права,
Запорізький національний
університет
м. Запоріжжя, Україна*

Упродовж останнього десятиліття особливої гостроти й актуальності набули питання щодо пошуку оптимальних, найбільш дієвих та ефективних засобів вирішення конфліктів загалом, правових конфліктів зокрема. У сучасній юридичній науці загальновизнано, що імперативний і диспозитивний методи правового регулювання охоплюють відповідні примусові чи договірні засоби та використовуються у публічному та приватному праві відповідно. Водночас, ускладнення суспільних відносин, конвергенція приватного й публічного права, взаємопроникнення публічно-правових і приватно-правових начал обумовили розширення кола засобів вирішення правових конфліктів та пошук нових альтернативних засобів врегулювання правових конфліктів. За таких умов, загальнотеоретичне дослідження, узагальнення й систематизація підходів і здобутків щодо використання договірних і примусових засобів вирішення правових конфліктів набуває особливого значення та приховує значний евристичний потенціал.

Обмежений обсяг роботи дає підстави виокремити основні напрями й аспекти дослідження правового конфлікту, договірних і примусових засобів їх вирішення у сучасній вітчизняній юридичній науці.

Аналіз сучасних наукових джерел свідчить, що в межах юридичних наук до проблем правових конфліктів і засобів їх вирішення зверталася низка відомих учених і молодих дослідників. При цьому, дослідження правових конфліктів і засобів їх вирішення обумовлено, насамперед,

галуззю та предметом, у межах яких здійснюється дослідження, типом праворозуміння, цілями й завданнями дослідження.

Узагальнення й систематизація наукових джерел свідчить, що значна увага проблемам правових конфліктів загалом, їх природи, змісту, типологізації приділяється у межах філософії права, що є цілком закономірним, з огляду на природу правового конфлікту та природу самого права як засобу регулювання суспільних відносин і врегулювання правових конфліктів, їх значення для людини. У межах філософії права на особливу увагу заслуговують монографії та дисертаційні дослідження таких учених, як: Л.Герасіна, М.Панов «Проблеми правої конфліктології: феноменологічний, гносеологічний та праксеологічний аналіз : монографія» (2004 і 2018); В. Кривцов «Юридичний конфлікт як феномен правової дійсності» (2005) та ін. Крім того, до проблем правового конфлікту, договірних і примусових засобів їх врегулювання у межах філософії права та соціології права зверталися такі науковці, як: В. Кривцова [1], Н. Свиридюк [2], В. Сировацький [3], Н.Авер'янова, М. Будіянський, Т. Воропаєва, А. Жданюк, М. Калінін, О.Колич, Ю. Сесюк Т.Хомич та ін.

Значна увага проблемам правових конфліктів загалом, договірних і примусових засобів їх вирішення упродовж останніх двох десятиліть приділяється у сучасній теорії держави та права. Значний внесок в осмислення проблем правового конфлікту зробила С.Бобровник у своєму дисертаційному дослідженні та монографіях [4, 5]. Поглибленню розуміння правового конфлікту, договірних і примусових засобів їх вирішення сприяють дисертаційні дослідження О.Сеник [6], Л. Каленіченко [7], О. Шевчук [8] та ін.

Аналіз і систематизація наукових джерел дає підстави виокремити наступні аспекти дослідження правового конфлікту, договірних і примусових засобів їх вирішення у межах теорії держави та права, а саме:

а) поняття, зміст, динаміка та вирішення правових конфліктів: О. Лаврухін, К.Кім Г. Клімова, О. Бурсакова, І. Переш, М.Зан, М.Олексюк, В. Руснак Ю. Сесюк М.Сіроткіна, О. Трещова та ін.;

б) співвідношення правового конфлікту і компромісу, спору : С.Бобровник, Л. Луць І. Лихолат та ін.;

в) функціонування й розвитку правової системи, здійснення юридичної діяльності : С.Гусарєв, В. Криволапчук, О. Макаренков, Л.Удовика, Н. Свиридюк та ін.

До дослідження поняття й сутності договору як правового явища зверталися такі вчені, як: Н. Пархоменко, С. Погребняк, А.Гетьман, В.Борисова, О.Євсєєв Т. Стрибо, К. Рагуліна та ін. Проблематика правового конфлікту та примусу також є менш традиційною в загальній

теорії права, ніж у галузевих юридичних науках. На підтвердження зазначеного слід зауважити, що в підручниках і навчальних посібниках з теорії держави та права у перше десятиліття ХХІ ст. відсутні теми, присвячені правовому конфлікту, примусу. Водночас, упродовж останнього десятиліття ця тематика утверджується у загальній теорії права, їй приділяється все більша увага.

Основними аспектами дослідження примусу й примусових засобів у загальній теорії права є:

а) поняття державного примусу : Р. Аракелян, Н. Лесько, Б. Малишев, С. Осьмак, Ю. Ровинський та ін.;

б) у контексті праворозуміння та верховенства права: М.Козюбра, Я.Ленгер, О. Тенасе та ін.;

б) у зв'язку з державою та її діяльністю: Л. Каленіченко В. Костицький, О. Варич та ін.;

в) співвідношення примусу, примушування, насильства, переконання: О. Гринь М. Ковалів, Р. Лящук, Г. Собко Р. Янкал, В. Біліхар, В. Сировацький та ін.

На окрему увагу заслуговують здобутки, накопичені у правовій **(юридичній) конфліктології**, зокрема у працях таких учених як: Л.Герасіна, М. Требін, О. Сохань, В. Воднік [9], І.Переш і М.Зан [10], В. Іванов [11] , О. Небрат та ін.. Наукову цінність у розумінні поняття, структури конфлікту мають також праці вчених і дослідників, як присвячені конфліктології.

Водночас, досить широке коло дослідження аспектів, поняття, змісту, особливостей правових конфліктів, договірних і примусових засобів їх вирішення потребує нових підходів, з огляду на появу принципово нових правових конфліктів, які тісно пов'язані з військовими, економічними, політичними та за своїм змістом і характером виходять за межі традиційних уявлень про правовий конфлікт. Саме тому впродовж останнього часу, у зв'язку з порушенням територіальної цілісності й суверенітету України, на тлі загострення локальних і регіональних військових конфліктів, актуалізувалися дослідження різних аспектів військових і збройних конфліктів, зокрема у публікаціях Л.Приполова, Д. Риндич, О.Тронько та ін. Розуміння природи, змісту, особливостей різних типів і видів правових конфліктів потребує узагальнення й систематизації наукових підходів у сучасній юридичній науці, що сприятиме більш ґрунтовному їх осмисленню.

Аналіз наукових джерел переконливо свідчить, що значна увага проблемам правових конфліктів і спорів приділяється у публічному праві. Так до проблем конфліктів у конституційно-правовій сфері зверталися Ю. Тодика, К.Бабенко, Ю. Барабаш А.Селіванов, А. Єзеров та ін.

Особлива увага правовим конфліктам приділяється в адміністративному праві, у сфері публічного адміністрування та публічно-правових відносин, засобам їх вирішення, у т.ч. із застосуванням примусу, насамперед, у працях таких учених, як: Т. Коломоєць, А. Комзюк, Н.Бортник, Р.Гаврилюк, П.Пацурківський, Н. Бортник, С. Єсімов, Ю. Галаз, М.Ковалів, С. Єсімов, О. Миколенко, С. Дембіцька, Г. Мартинюк, Н. Новікова, О. Олійник, О. Пастух, Ю. Рак, І.Черняхівич та ін.

До проблем правових конфліктів звертаються і в межах інших галузей публічного права, зокрема в господарському праві такими науковцями, як: В.Козирев В. Адам, Б.Гамалюк, Ю.Годованець, О.Туркот, М.Долинська, та ін.; у кримінальному праві: М. Сіроткіна, А.Комісаров, А.Трекке, Г. Усатий та ін.; у податковому праві: Д.Дорошенко та ін.; в екологічному праві: З. Яремак та ін.

До проблем правових конфліктів і засобів їх вирішення звертаються і в приватному праві, насамперед такі вчені, як : Н.Кузнєцова, Р. Майданик, З. Ромовська, М. Сібільова, І.Спасибо-Фатєєва, В.Мадісон, С. Погрібний, І. Дзера В.Яроцький та ін.

Упродовж останнього десятиліття у вітчизняній юридичній науці все більша увага приділяється дослідженню альтернативних способів і засобів вирішення правових конфліктів і спорів. У цій групі джерел варто виділити праці таких учених, як: О.Верба-Сидор [12], А. Гаврилішин, Н.Гайдук, Н. Крестовська, Л. Романадзе [13], І.Сенюта, О.Бік, Х.Терешко А. Дутко Т. Подковенко, Н.Мазаракі [14], Д.Припутень, Т.Шинкар та ін.

Таким чином, аналіз наукових джерел, у яких досліджуються різні аспекти правових конфліктів, примусових і договірних засобів їх вирішення свідчить, що для теорії держави та права, галузевих юридичних наук проблематика правового конфлікту, спору є традиційною, у публічному праві значна увага приділяється примусовим засобам врегулювання правових конфліктів, а в приватному праві – договірним засобами. Водночас, загострення існуючих правових конфліктів, поява принципово нових та процеси конвергенції публічного й приватного права, взаємопроникнення методів і засобів правового регулювання актуалізують дослідження договірних і примусових засобів врегулювання правових конфліктів, пошуку більш дієвих та ефективних засобів з урахуванням альтернативних способів їх врегулювання.

Література:

1. Кривцова В. Юридичний конфлікт як феномен правової дійсності : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12. Харків, 2005. 214 с.

2. Свиридюк Н. П. Філософсько-правові засади конфліктів у сфері професійної діяльності юриста : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.12; Київ. нац. ун-т внутр. справ. Київ., 2010. 202 с.

3. Сировацький В. І. Філософсько-правовий контент державного примусу у темпорально-просторовому дискурсі : дис. ... д-ра юрид., спец.: 12.00.12. Львів. 461 с.

4. Бобровник С.В. Компроміс і конфлікт у праві : антрополого-комунікативний підхід до аналізу : монографія. Київ : Юридинадумка, 2011. 384 с

5. Бобровник С. Компроміс і конфлікт у праві: теоретико-методологічне дослідження : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2018. 431 с.

6. Сеник О. Загальна теорія правового конфлікту : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2013. 215 с.

7. Каленіченко Л. І. Відповідальність як форма державно-правового примусу : загально-теоретична характеристика: автореф. дис.... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.01. Харків. 2018. 43 с.

8. Шевчук О.М. Засоби державного примусу у правовій системі України. дис.. канд.. наук...12.00.07. Одеса. 2003. 187 с.

9. Герасіна Л.М., Требін М.П., Сохань О.М., Воднік В.Д. Конфліктологія: загальна та юридична. Харків : Право, 2021. 224 с.

10. Переш І. Є. Юридична конфліктологія : суспільна необхідність та перспективи розвитку навчальної дисципліни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2014. Вип. 25. С. 35-37.

11. Іванов В. М. Юридична конфліктологія: навч. посіб. для студ. вищ.навч. закл. Київ : МАУП, 2004. 224 с.

12. Альтернативні способи вирішення цивільних спорів за законодавством України : навчальний посібник / Верба-Сидор О. Б., Воробель У. Б., Грабар Н. М., Дутко А. О., Юркевич Ю. М.; за ред. канд. юрид. наук, доц. О. Б. Верби Сидор. Львів : ЛДУВС, 2021. 416с.

13. Медіація у професійній діяльності юриста : підручник / авт. кол.: Т. Білик, Р.Гаврилюк, І. Городиський [та ін.] ; за ред. Н. Крестовської, Л. Романадзе. Одеса : Екологія, 2019. 456 с.

14. Мазаракі Н. А. Теоретико-правові засади запровадження медіації в Україні: дис. на здобут. наук. ступ. док. юрид. наук : 12.00.01. Київ. 2019. 484 с.